

DOENERS & DENKERS

Ivo Van Hove & Benjamin Barber

■ Benjamin Barber (l.) tot Ivo Van Hove: 'Weet je, Ivo, in het verhaal van Kadhafi zit een prachtig stuk: een tragische held die van Jihad wil oversteken naar McWorld, maar die wordt uitgespuwd en teruggedreven.'

crisis is er bij jullie een generatie opgegroeid die als eerste een soort Europese identiteit heeft gevoeld en ontwikkeld. Ook al is er een nationalistische tegenreactie, er is zich ook een Europees burgerschap aan het ontwikkelen. Jullie moeten afleren alleen de bedreigingen te zien, in plaats van de enorme weg die jullie al hebben afgelegd en het enorme potentieel dat jullie nog hebben. Kun je je voorstellen dat iemand in 1939 voorspeld zou hebben dat er eerst een verschrikkelijke oorlog zou komen met 24 miljoen doden, een Holocaust, maar dat vijftig jaar later heel Europa, Duitsland inbegrepen, een gemeenschappelijke munt zou hebben gehad? Dat Fransen en Duitsers over elkaars grens zouden zijn gewandeld zonder een paspoort nodig te hebben?"

Was dat onvermogen van de elites om de realiteit te zien niet net het hoofdthema van jouw *Kinderen van de zon*?

Van Hove: "Ja, maar toen ik het stuk koos, had ik geen idee dat het zo actueel zou worden. Voor mij was het belangrijk om in het theater na te denken over het dilemma van de intellectuelen en de kunstenaars. Wanneer je een schilderij maakt, schilder je, zonder daarom altijd naar buiten te kijken wat daar gebeurt. Je probeert gewoon het mooiste uit jezelf te halen. Van Gogh schilderde zonnebloemen, wat

is daar de maatschappelijke relevantie van? Gorki zag dat al in de 19de eeuw: in het stuk is er een professor die onzinnige experimenten doet om de mensheid te verbeteren, maar hij gelooft er wel in. Buiten zijn deur heersen hongersnood, ziekte en revolutie, maar daar is hij blind voor. Is dat dan goed of slecht? Dat is geen eendimensionale kritiek op de intellectueel. Maar we gaan wel de straat niet meer op, ik heb het laatst betoogd in de jaren '80, tegen de kruisraketten. Dat is de dualiteit. Is de manier waarop kunstenaars bezig zijn voldoende? Ik ben ervan overtuigd dat we als protest tegen de besparingen in Nederland nu gewoon in staking zouden moeten gaan, helemaal niets meer doen. Eens kijken wat er dan met een samenleving gebeurt. Pas dan zou je misschien echt merken wat cultuur betekent voor een samenleving, niet alleen omdat er niet langer van mooie dingen kan worden gesproken, maar ook op sociaal en economisch niveau. Ik werk in het stadstheater in Amsterdam. Als mijn huis vol zit, dan ook alle cafés en restaurants in de buurt. Wij trekken een economie op gang, niet alleen een podium."

Barber: "Voor iedere dollar die je aan kunst geeft, zeggen alle studies hier, komt er dertig dollar terug in de reguliere economie. Economisch gezien zijn de besparingen in de kunst ook al onzin."
Van Hove: "Maar dat punt moeten we

opnieuw maken. Kunst staat altijd maar in de vuurlinie, als een soort nutteloze hobby van elitairen, terwijl het ook economisch, sociaal, maatschappelijk onontbeerlijk is. Ook omdat je praat over irrationele krachten. Mensen gaan naar het theater om het kwade te zien, om Richard III zijn vijanden te zien vermoorden, om Macbeth kinderen te zien doden op scène. Dingen die we in het echte leven niet willen zien gebeuren. In het theater bezweren we instincten door ze uit te beelden."

Barber: "Als je Macbeth toont, zal dat het doden van kinderen in de wereld niet stoppen. Alleen: als je het kwade van Macbeth door het theater begrijpt, als je begint in te zien dat ook hij geen eendimensionale figuur is, zul je misschien wegen zien om jezelf tegen zulke mensen te verdedigen. Want hij lijkt sterker op ons dan we willen en vrezen. Het is veel interessanter in het slechte onszelf te herkennen om ermee te leren omgaan."

Kunst om achter de spiegel te kijken, om de complexiteit van onszelf in te laten zien. Waarom is Van Gogh dan kunst, want hij doet geen van beide?

Van Hove: "Maar dat is net het misverstand, dat kunst per se relevant moet zijn voor de samenleving. In de zin dat het onze problemen zou moeten reflecteren. Misschien voor een stuk, maar Guy Cassiers bijvoorbeeld deed een aantal

jaren terug een Proustcyclus, op het eerste gezicht zonder veel relevantie. Maar toch: net omdat het zo mooi was brengt het ons in aanraking met lagen die zo poëtisch zijn dat ze onaanraakbaar leken. Ik ga nooit naar musea, ik heb het syndroom van Stendhal: ik raak meteen oververmoeid van te veel schilderijen. Maar in Chicago ging ik wél, en het eerste wat ik zag waren de bloemen van Van Gogh. Ik dacht dat ik ze kende, want je ziet ze om de haverklap in boeken en tijdschriften. Maar de directe confrontatie met het schilderij was als een uppercut. Het was zo krachtig dat het een puur fysieke ervaring gaf. Dat doet kunst. Wanneer Medea haar eigen kinderen doodt geeft ons dat een persoonlijke fysieke huivering."

Barber: "Wat leren bloemen ons over goed en kwaad? Niets, maar krachtige schilderkunst, of krachtig theater, leert ons wel kijken. Brengt ons het besef bij dat echt zien iets anders is dan gewoon kijken. Niet dat het een directe impact heeft op de samenleving, maar het vermogen te zien verdiept wel onze menselijkheid, ons begrip voor de ander, en dus ons begrip voor de wereld. Dat maakt net een beschaving. Iemand die Van Gogh ervaart, zal niet meteen daarna naar buiten rennen en blind andere mensen gaan neerschieten. Daarom ben ik er ook van overtuigd dat democratie de kunst meer nodig heeft dan andersom."

Ivo Van Hove (°1958)

Begon zijn carrière als toneelregisseur in 1981, was daarna artistiek leider van AKT, Akt-Vertikaal en, van 1990 tot 2000, directeur van Het Zuidelijk Toneel. In 2001 werd hij algemeen directeur van Toneelgroep Amsterdam met bekende producties als *Romeinse tragedies*, *Zomertrilogie* en *Kinderen van de zon*. Ook internationaal werd hij meermaals bekroond voor zijn werk, dat zich uitstrekt tot in Venetië, Hamburg, de Wiener Festwochen, Londen, Parijs en New York. Bij de Vlaamse Opera encenseerde hij *Lulu* (Alban Berg) en de integrale *Ring des Nibelungen* van Wagner. In 2007 ontving hij in Nederland de Prijs van de Kritiek en in 2008, met Jan Versweyveld, de Prosceniumprijs, een Nederlandse oeuverprijs. Onlangs ging *De Russen!*, op basis van een tekst van Tom Lanoye, in première.

Benjamin R. Barber (°1939)

Verwierf als politoloog internationale bekendheid met zijn bestseller *Jihad vs. McWorld* (1995), waarin hij de strijd analyseert tussen het ongebreidelde (consumenten)kapitalisme van de globalisering en de traditionele waarden, vaak in de vorm van extreem nationalisme of religieus fanatisme.

Hij studeerde aan de London School of Economics en behaalde een doctoraat aan de Harvard University. Hij gaf les aan de universiteit van Maryland en was een adviseur van Bill Clinton. In al zijn boeken, essays, columns en tv-optredens toont hij zijn engagement voor meer democratie en burgerschap in de politiek, de globalisering en de cultuur. Als zoon van een theaterkoppelaar schrijft hij ook theaterteksten en liedjes.

Zijn belangrijkste boeken, zoals *Rijk van de angst* (2003) en *De infantiele consument* (2007), werden in het Nederlands uitgegeven.

Van Hove: "Sarkozy nodigt nu veel kunstenaars uit, om een andere en bredere kijk te krijgen. In Nederland niet, daar gaat een diepe kloof. Politiek heeft de neiging kunst te instrumentaliseren. Dat kan bedreigend voor ons zijn, want ons doel is de verbinding te maken met zaken die niet zo zichtbaar zijn. Kunst gaat over wilde fantasieën die we in het echte leven niet kunnen beleven. Wanneer politici dat instrumentaliseren tot een pleidooi voor opvoeding in het multiculturalisme, werkt het niet. Politiek moet bezig zijn met orde en rationele dingen, kunst is voor de irrationele krachten in ons. En zelfs als er geen euro subsidie meer komt, dan nog zal er altijd iemand een krijttekening op de Dam maken, zal er een violist in een park beginnen te spelen."

Barber: "Het zou gevaarlijk zijn kunst te herleiden tot haar nuttigheidswaarde voor de maatschappij. Als ik nog één keertje de dialecticus mag uithangen: het is niet de vraag of kunst er moet zijn voor zichzelf of voor een hoger doel. Het is beide. Vriendschap is er niet alleen voor het ontwikkelen van netwerken, of om een goeie job makkelijker te bemachtigen, om iemand boodschappen te laten doen als je ziek bent. Het doet al die dingen, maar het ontleent zijn bestaansreden daar niet uit, maar wel uit zichzelf. Als je vriendschap herleidt tot haar nuttigheid, verdwijnt ze."